

***‘Korte en ordentelijke ontleding der ware en
Godsvrucht werkende Godgeleerdheid’.***

Door

Salomon van Til
1643-1713

Hoogleraar te Leiden

Eerste uitgave: Utrecht, 1696

STICHTING DE GIHONBRON
MIDDELBURG
2002

ONTLEDING VAN DE WARE GODGELEERDHEID

S. van Til

Inleiding

Dit kleine werkje is oorspronkelijk uitgegeven onder de titel: *'Korte en ordentelijke ontleding der ware en Godsvrucht werkende Godgeleerdheid'*. Het is opgenomen in het boek: *'Alle de feest-kerkreedenen, gepast op de geboorte, kindsheyd, opstanding, heemelvaart en uitstorting des Heyligen Geestes, van onzen Heere, Heyland en Zaaligmaaker Jezus Kristus'*. De gebruikte uitgave dateert van 1715 en is uitgegeven bij Wilhelmus van Kessel te Haarlem. Dit werkje is een belijdenispredikatie, gedaan voor het houden van het Avondmaal.

Salomon van Til leefde van 1643 – 1713 en was achtereenvolgens predikant te Den Helder, De Rijp, Medemblik en Dordrecht. In Dordrecht werd hij benoemd tot Doctor en Professor in de Heilige Godgeleerdheid in de Hoge School te Leiden. Dat was hij van 1702 tot en met zijn overlijden in 1713. Hij is de geschiedenis ingegaan als een man die vele talenten had ontvangen, en daarom hoog wordt geroemd.

-.-

De Heilige Schrift - het onfeilbare grondbeginsel

De christelijke godgeleerdheid ontdekt ons de ware religie. Zij is een aantoning van de rechte weg, die een zondaar in Christus opleidt tot de gemeenschap van de levende God. Deze, vooronderstellende al hetgeen wat door de natuur van God kennelijk is, hangt verder alleen af van Goddelijke openbaring, als behelzende het enige onfeilbare grondbeginsel van het geloof.

De school van de ware wijsheid is de *Heilige Schrift*. Deze Schrift moeten wij erkennen voor het enige richtsnoer van hetgeen men tot de zaligheid nodig heeft om te geloven en te betrachten. Hierin:

- a. doet zich een algenoegzaamheid op om ons geloof te volmaken, vanwege haar deftige eigenschappen, namelijk:
  1. een volslagen *onfeilbaarheid*. De Schrift is van Goddelijke oorsprong en daarom ook van een Goddelijk gezag. Haar schrijvers hebben de Goddelijke openbaring bij een Goddelijk ingeven geschreven en aan de kerk overgegeven.
  2. Een gehele *volkomenheid* en *volmaaktheid*. Haar stukken en delen zijn niet alleen geheel ongeschonden bewaard, maar bevatten ook al hetgeen dat wij nodig hebben om te geloven en te betrachten.
  3. Een duidelijke *verstaanbaarheid*, in zover wij in de vreze God tot haar onderwijs naderen, en de eenvoudige openbaring voor een sleutel houden om de verdere verborgenheid te ontsluiten.
- b. ligt dan de verplichting op ons om dit onderwijs tot onze opbouw in het geloof en in de godzaligheid te gebruiken. Daarin is dan gelegen dat wij dit werkstuk:

1. ontvangen met eerbied;
2. voortplanten en meedelen, door afschriften vermeerderen en het door bekwame overzetting aan allen verstaanbaar maken;
3. naarstig lezen en onderzoeken;
4. naar die regel alleen oordelen en vonnissen over de oprijzende en reeds opgerezen verschillen (hetzij geloofspunten of over levensplichten).

De leer zelf vertoont ons des mensen hoogste goed en wijst de weg daarheen

De leer zelf, die uit dat beginsel van het geloof wordt geschept en door de Godgeleerden in een bekwame schakel of samenhang gebracht is, gaat in haar onderwijs over twee voorname hoofdzaken. Deze hoofdstukken vertonen eerst waarin des mensen hoogste goed gelegen is, en wijst ons daarna de weg aan die daartoe opleidt.

A. Het hoogste goed van de mens

Het hoogste goed van de mens is nergens te vinden dan alleen in een innerlijke en geestelijke gemeenschap met God. Zijn gunst en vriendschap kan al onze behoeften ten uiterste vervullen en alle wettige begeerten verzadigen. Dit hoogste Goed is:

1. van de *hoogste waardigheid*, als men Hem aanmerkt in Zijn uitmuntende eigenschappen, die in Hem zoveel volstreckte volmaakheden zijn.
Als men Hem aanmerkt in Zijn wezen, dan vindt men daar:
  - a. Een zuivere *onafhankelijkheid*, waardoor Hij zelfgenoegzaam is, zonder iets van buiten te ontvangen of te behoeven. Daardoor is Hij tevens ook de Bronader en Oorsprong van alle wezen(s) buiten Hem;
  - b. Een bestendige *onveranderlijkheid*, die niet toelaat dat Hem iets meerders wordt toegevoegd, of dat Hem iets ontgaat. Daardoor vindt men in Hem een vaste grond om het goed onwankelbaar en onfeilbaar van Hem te ontvangen;
  - c. Een gans volslagen eenvoudigheid, waarbij men alles wat in Hem is, vindt tezamen gebracht tot een doel wat bij Hem als het beste wordt beoogd.Als men Hem aanmerkt in Zijn aanwezen, dan vindt men daar:
  - a. een oneindige *eeuwigheid*, waardoor Hij als de Eerste voor alle dingen en de Bestendige boven alle dingen, machtig is om ons geluk in Zijn gemeenschap eeuwigdurend te bevestigen;
  - b. een oneindige en onbepaalde *alomtegenwoordigheid*, hetgeen Hem in staat doet zijn om overal en in elke gelegenheid een gerede hulp aan Zijn gunstgenoten te bewijzen.Als men Hem aanmerkt in Zijn leven (wat geestelijk is en in een allereenvoudigste werkzaamheid gelegen is), daar ontmoet men:
  - a. een verstand, dat *alwijs* en *alwetend* is. Daardoor kent Hij onze innigste gedachten. Daardoor zijn onze ganse staat, wedervaren en behoeften steeds voor Hem openbaar op zodanige manier dat Hij van alles, met één opslag en daad, tegelijk volkomen kennis bezit;
  - b. een willen, waarin te erkennen is:
    - ?? een eindeloze *goedheid*, waardoor Hij Zich kan strekken tot de mens om hem op allerhande wijze wel te doen, hetzij onder lankmoedigheid en verdraagzaamheid, hetzij onder oefening van genade en barmhartigheid;

?? een zuivere *rechtmatigheid*, die doorschijnt in een heiligheid van Zijn wil en in een rechtvaardigheid in het vergelden van de goede, voor goed en van de kwade, door billijke en welverdiende straffen;

?? een volslagen *almachtigheid* van dit Goddelijk Opperwezen om alles te doen wat Zijn wijsheid, goedheid en rechtvaardigheid goedvinden.

Uit deze hoogheid en waardigheid van dit Goddelijk Opperwezen kan men eenvoudig afnemen en besluiten hoe heilzaam en gevolgtrekkend ook hoe wenselijk de vriendschap met God is voor ieder mens. Want Hij is de ware, volle en genoegzame Bronader van alle goed. Hij kan door deze uitmuntende heerlijkheden de mens van alle kanten vergenoegen en alzo zaligen, in zoverre ook dat Hij volmachtig is, om het alles te volmaken en bestendig is om ons welwezen te vereeuwigen.

2. van een *onnaspeurlijke algenoegzaamheid*, ook tot herstelling van de gevallen mens, vanwege de Drieheid van Personen, in een ware enigheid in Wezen. Door het tussenkomen van deze Personen kan Gods goedheid, behoudens Zijn rechtvaardigheid, het gevallen mensdom (in zoverre het Hem lust) wederom verlossen en tot Zijn gemeenschap wederom aannemen, omdat:

- De Vader een Zoon heeft, Die eenswezens met Hem is. Hij is waardig om een rijk te ontvangen waarin Hij, door enige zondaren voor Zich te kopen en te verlossen, een eigen volk kan bezitten en Gode opnieuw onderwerpen;
- De Vader en de Zoon ook een Geest hebben, waardoor de vrijgekochte zondaars kunnen worden geheiligd en alzo door een vernieuwde gelijkvormigheid tot Gods gemeenschap worden gemaakt. Uit die verborgenheid blijkt ten volle dat men in de Godheid een genoegzaamheid vindt om alles te doen boven hetgeen wij bidden of denken kunnen. In het bijzonder vindt men in Hem een genoegzaamheid om de hinderpalen van ons eeuwig heil, die door de zonde zijn geboren, geheel Godebetamelijk weg te nemen.

3. van een *zonderlinge bereidwilligheid* om Zich aan het vernuftig schepsel mede te delen, en Zich als ons ware Goed, door een dadelijke oefening van Zijn deugden en volmaaktheden te openbaren. Deze gewilligheid openbaart zich in:

- Zijn *besluitende wil* en raad (in Zijn Woord bekend gemaakt), waarbij Hij niet alleen vastgesteld heeft Zijn gemeenschap de mensen aan te bieden, tot grootmaking van Zijn eer, maar ook de gevallen mens niet gans in de staat der zonde te laten verloren gaan. Hij beraamt hen naar Zijn vrijmacht en recht te verwerpen, en anderen te verkiezen en in Zijn Zoon door Zijn Geest op een Godebetamelijke wijze uit het verderf te behouden. In dat besluit moet men erkennen een eeuwigheid, een onveranderlijkheid en een vrijmachtigheid.
- Zijn *bevelende wil* om dit besluit werkstellig te maken. Dit ontdekt zich in:
  - ?? de schepping van het heelal en bijzonder van de mens, die Hij het wezen toenmaals gaf en hen stelde in het midden van een rijke voorraad van dingen, welke hem tot het leven nodig en nuttig waren.
  - ?? De voorzienigheid Gods over al het geschapene, waardoor Hij alles onderhoudt en regeert, bijzonder de mens (niet alleen in de staat der rechtheid, maar ook in de staat der zonde).

Uit dit alles blijkt meer dan middagklaar hoe groot belang de mens heeft in Gods vriendschap en hoe hoog die vriendschap te achten is. Ons welzijn of ons kwalijk-zijn is zeker in de macht van Hem, van Wie wij in ons komen, blijven en gaan, ja, in ons

wezen en werken zo geheel en al afhankelijk zijn. Doe daar dit bij: wij vinden onze ziel (in onze zelfkennis) onsterfelijk geschapen. Wij moeten daaruit noodzakelijk besluiten dat wij voor de eeuwigheid zijn, en dat wij na dit leven noodzakelijk moeten vallen, of in de genade, of in de toorn Gods en daarmee òf in een eeuwig welzijn, òf in een eeuwig weedom.

B. De weg tot het hoogste goed

Om nu dit hoogste goed te ontvangen en Gods gunst en vriendschap te bereiken, dan gaat de tweede overweging over de weg. Dat is: over de middelen en de wijze welke dienen om de mens tot die gelukzalige staat over te brengen. Deze wegwijzing draagt in de Schrift de naam van een *Wet*. Omdat er geen weg tot Gods gemeenschap mogelijk is, dan door de werken of door het geloof, zo gewaagt de openbaring van een tweërlei wet, namelijk een wet der werken en de wet des geloofs. Daarom valt mij te onderzoeken welke van de twee hier te houden is. Dit moet zich alleen richten naar de verscheidenheid van staat waarin de mens zich bevindt. Deze staat wordt dan vergeleken met:

- de *wet der werken*, waarin men een voorschrift vindt van het verbond der werken. De staat van de mens hierin is tweërlei, namelijk:
  1. de *staat der rechtheid*. Hierin bevindt zich de mens, als drager van Gods Beeld in een hoop op het leven, volgens de spreuk: 'de mens, die deze dingen doet, zal door dezelve leven'. Daarin merkt men het verbond der werken aan als:
    - a. als opgericht en een verband leggend om te werken, opdat hij recht krijgen zal tot een loon dat niet naar genade maar naar schuld is;
    - b. als bevestigd en gestaafd door de verbondsteken van het Paradijs en de boom des levens;
    - c. als roepend de mens tot beproeving door een willekeurig proefgebod. Dit proefgebod verbood te eten van de boom der kennis, des goeds en des kwaads, onder een bedreiging van de dood.
  2. de *staat der zonden*, waarin de mens, zich schuldig vindend aan overtreding, zich ook verstoken vindt van vorige hoop. De eerste weg om tot God te komen, vindt hij afgesneden, omdat het eerste verbond verbroken zijnde, de wet hem stelt onder de vloek. "Vervloekt is hij, die niet blijft in al hetgeen geschreven is in het boek der wet om dat te doen." Hier onderzoekt men:
    - a. de zonde zelf, verdeeld in:
      - ?? de eerste zonde met haar verzoeking;
      - ?? de volgende zonden, welke zijn: oorspronkelijke zonden (erfzonden) en dadelijke zonden, die uit de oorspronkelijke voortkomt.
    - b. de gevolgen van en de onheilen op de zonde, die de staat van de zondaren ellendig maken. Deze zijn drieledig:
      - ?? schuld, ziende op het verbond van het dreigement van de wet. Dit toont dat de overtreding de mens stelt onder een strafbaarheid, welke men aanmerkt in zichzelf, maar ook in een betrekking op de consciëntie, welke door de bewustheid van het kwaad, wroeging werkt;
      - ?? smet, bestaande in de verdorvenheid van onze natuur. Daardoor ligt de mens onder de heerschappij van de zonde, met een kwetsing van de ziel, de krachten en de driften, en tenslotte ook

opengesteld voor alle verzoeken van satan, waaronder hij onmachtig is tot tegenstand;

?? straffen, die zwaar zijn aan ziel en lichaam, hier tijdelijk en hierna eeuwig.

- de *wet des geloofs*. De staat van de mens hierin is wederom tweërlei, namelijk:
  1. de grondslag van dat genadeverbond is de Raad des Vredes, aangemerkt als een verdrag tussen de Vader en de Zoon, om sommigen op de Borgtocht des Zoons Hem te schenken tot een Eigen volk. Dat volk zou Hij Zich door het rantsoen van Zijn ziel lossen, en heiligen door Zijn Geest, om daarin Gods barmhartigheid te verheerlijken.
  2. De voorstelling van dat genadeverbond, gevende een nieuwe hoop des levens onder een eis van bekering en geloof. Hieromtrent moet men een drieërlei huishouding in acht nemen:
    - a. Onder de belofte, die door het voorzegen van Zijn komst, een vaste verwachting gaf van een wettelijke verlossing. Hierin moet men letten op het Woord der beloften, het geloof der vaders, en op de vergadering van een Kerk uit die gelovigen.
    - b. Onder de wet, waardoor die Borg en het ganse werk der verlossing door schaduwen en heenwijzende kerkelijke gebruiken¹ is afgebeeld. Hier moet men letten op het Oude Testament, en waarin dat bestond, op de wetgeving van Mozes en haar drieërlei wetten, op de kerk van die tijd en haar dienstbare staat, reikhalzend naar de vrijheid.
    - c. Onder het Evangelie, daar men let op het Nieuwe Testament. Daar is Jezus:
      1. Middelaar;
      2. Verlosser.

Jezus is als *Middelaar*:

- ?? bekwaam tot de verlossing, overmits Hij God en mens is;
- ?? aangenaam bij Zijn Vader, en tot dat werk gevolmachtigd, aangezien Hij gezalfd is tot Profeet, Priester en Koning;
- ?? getrouw in het werk zelf, dat Hij is aangegaan in de staat van Zijn vernedering (in verschillende trappen) en dat Hij voltooit in de staat Zijner verhoging (waarin ook bijzondere trappen zijn aan te merken).

Jezus behoudt als *Verlosser* Zijn uitverkorenen door:

- ?? *verwerving van de zaligheid*, uitgewrocht op een rechte wijze (door volvoering van de eis der gehoorzaamheid en door voldoening aan de bedreiging van de wet) en op een krachtige wijze, met een gevolg van een zekere behoudenis van de vrijgekochten. Hier valt te tonen dat Christus geenszins voor alle mensen gestorven is, hoofd voor hoofd;
- ?? *toe-eigening van de zaligheid*, bestaande in die werking van genade, waardoor de zondaar van alle onheil (uit de zonde ontstaan) wordt genezen:
  - aanvankelijk door:
    1. *een krachtdadige roeping en wedergeboorte*. Deze ontheffen de zondaar van dienstbaarheid der zonden en brengen een beginsel van nieuw leven toe. Hierin vindt men een genezing van besmetting der zonde in het begin.

---

¹ Oorspronkelijk: 'voorbeduidende kerkzeden'

2. *een genadige rechtvaardigmaking*. Deze bestaat in een vergeving der zonden en de toerekening van Christus' gerechtigheid. Hier vindt een ontheffing van schuld der zonden door een vrijspraak van Gods vierschaar.
- In het vervolg door:
1. *een zuiverende heiligmaking*. Dat dient tot een gestadige intoming van overblijfselen des vleses en tot bekwaammaking tot de strijd des geestes tegen de begeerlijkheden des vleses. Hier neemt de reiniging van besmetting der zonde, in de wedergeboorte begonnen, door een dagelijkse vernieuwing des gemoeds al bij trappen toe.
  2. *door een getrouwe bewaring*, waardoor (terwijl wij zwak zijnde, nog voor velerlei verzoeken open liggen) Gods Geest ons versterkt om de bozen te weerstaan, of opricht als wij, door zwakheid overvallen, in de zonden zijn gestruikeld.
  3. *door een troostelijke verzekering en verzegeling*, waardoor wij in onze consciëntie van onze schulden vrijgesproken, getroost en verzekerd worden van onze zaligheid.

Deze troostelijke verzekering en verzegeling wordt gewerkt:

1. Uitwendig door het Woord der vertroosting en de beide sacramenten, Doop en Avondmaal.
2. Inwendig door de Geest, als een onderpand van onze erfenis;
3. In het einde de volmaking van het volmaakte door de heerlijkmaking. De heerlijkmaking bevrijdt de zondaar van alle straffen en tucht, en voert hem over tot de volle gemeenschap Gods, in een eeuwige nabijheid.

Een staat der heerlijkheid, waardoor de heerlijkmaking over ons zal worden teweeggebracht, en dat:

1. aan de afgescheiden ziel na de dood;
2. aan ziel en lichaam ten jongste dage, waarin wij wachten:
  - een opstanding der doden;
  - het laatste oordeel;
  - een eeuwig leven.

Die nu deze hoop bezitten in een onderlinge samenleving², onder de bedeling van Gods goedheid en genaden, maken tezamen een lichaam uit. Dit wordt in het algemeen met de naam van *Gods kerk* uitgedrukt. Daar onderzoekt men:

- haar natuur;
- haar kentekenen;
- haar wettige regering door wettige dienaars;
- haar bescherming door gelovige voedsterheren;
- haar verscheidene staten en gestalten naar de verscheidenheid der tijden.

Praktijk

Tot nu toe zagen wij de wegen Gods omtrent de zondaar en welke gangen Hij houdt om hem te zaligen. Nu is het tijd dat wij onze wegen en gangen ook daarnaar richten, en tonen hoe wij die genade en toe-eigenende weldaden der zaligheid moeten beantwoorden:

1. Aan de *roeping* Gods door bekering;
2. Aan de *rechtvaardigmaking* door het geloof;

---

² Oorspronkelijk: 'die deze hoop bezitten in een tezamenlevendheid',

3. Aan de *heiligmaking* door heiligheid des levens, trachtende de zonden meer en meer te doden en in alle christelijke deugden en goede werken toe te nemen.
4. Aan de *bewaring* door een zorgvuldige wacht tegen de verzoeking, de strijd opnemende in de vreze Gods;
5. Aan de *verzegeling* door een verheffing van ons geloof tot een volle verzekerdheid der zaligheid;
6. Aan de *heerlijkmaking*, door een levendige hoop op en blijmoedige verwachting van de aanstaande heerlijkheid.

Besluit

Dit geloof moeten wij standvastig aannemen, kloekmoedig belijden en (gelijk in de praktijk aangegeven is) door billijke betrachting van al de plichten der Godzaligheid behoorlijk beleven. Zo zullen wij bekomen het einde des geloofs, de zaligheid der zielen en de navolgende heerlijkheid. Amen.